

บทที่ 4

สรุปการวิจัยและข้อเสนอแนะ

ศูนย์เลี้ยงเด็กก่อนวัยเรียน "พิทักษ์" ในชุมชนวัดอมรทวยการาม เป็นกิจกรรมที่เกิดขึ้นจากการนำเอาสาธารณสุขมูลฐานและความจำเป็นพื้นฐานมาเป็นกลวิธีในการพัฒนาชุมชน โดยที่แนวความคิดทั้งสองนี้ ต่างยึดหลักของการมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชน ดังนั้นการศึกษาในครั้งนี้จึงต้องการศึกษาว่า ประชาชนในชุมชนวัดอมรทวยการามได้ เข้ามามีส่วนร่วมในศูนย์เลี้ยงเด็กฯ นี้เพียงไร และการมีส่วนร่วมดังกล่าว เป็นการมีส่วนร่วมในลักษณะใดตลอดจนศึกษาปัญหาอุปสรรคต่าง ๆ ในการเข้ามีส่วนร่วมของชุมชน

ในบทนี้ ผู้ศึกษาจึงจะขอกล่าวสรุปใน 3 ประเด็น คือ

- การมีส่วนร่วมของชุมชน
- ปัญหาและอุปสรรคในการเข้ามีส่วนร่วมของชุมชน
- ข้อเสนอแนะ เพื่อให้เกิดการมีส่วนร่วมในชุมชน

4.1 การมีส่วนร่วมของชุมชน

ผลการศึกษาพบว่า การเข้ามีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชนวัดอมรทวยการามนั้น ประชาชนมิได้ เข้ามามีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนของกระบวนการการมีส่วนร่วม แต่เป็นการเข้าร่วมในบางขั้นตอนในลักษณะของการให้ความร่วมมือเท่านั้น คือ ประชาชนจะมีส่วนร่วมหรือให้ความร่วมมือในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ในรูปของการร่วมออกเงินตามที่ผู้นำบอกมา ประชาชนมิได้ เข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดหรือคิดค้นปัญหา ทั้งที่เป็นขั้นตอนของกระบวนการการมีส่วนร่วมที่สำคัญที่สุด เพราะถ้าประชาชนไม่สามารถเข้าใจปัญหา และสาเหตุของปัญหาด้วยตนเอง กิจกรรมต่าง ๆ ที่ตามมาก็ไร้ประโยชน์ เพราะประชาชนจะขาดความเข้าใจและมองไม่เห็นความสำคัญของกิจกรรมนั้น ๆ (เจิมศักดิ์ ปิ่นทอง 2527 : 272) ส่วนในขั้นตอนอื่น ๆ คือการวางแผน โดยเฉพาะการประเมินผลและปรับปรุงแก้ไขนั้นประชาชนมิได้ เข้ามามีส่วนร่วมอีก เช่นกัน ผู้ที่มีบทบาทในการคิดค้นหรือกำหนดปัญหาตลอดจนการวางแผนแก้ไขปัญหาดังกล่าว นั้น คือ ผู้นำในชุมชน ซึ่งในที่นี้ หมายถึง กรรมการชุมชนและครูที่เลี้ยง นอกจากนี้ ยังเป็นการคิดหรือกำหนดปัญหา รวมทั้งวางแผนแก้ไข ตลอดจนเข้ามาดำเนินการจากบุคคลภายนอกชุมชน ซึ่งได้แก่หน่วยงานต่าง ๆ ของรัฐอีกด้วย โดยที่ประชาชนมิได้มีส่วนในการเสนอแนะหรือตัดสินใจใด ๆ เลย เป็นเพียงรับทราบและทำตามที่ผู้นำหรือหน่วยงานของรัฐขอความร่วมมือมา และโดยเฉพาะการประเมินผลและปรับปรุงแก้ไข พบว่าแม้กระทั่งผู้นำและหน่วยงานของรัฐที่ยื่นมือ

เข้ามาปรับปรุงชุมชนแออัดนั้น มิได้ให้ความสำคัญในขั้นตอนนี้เลย คือมิได้มีการประเมินผลอย่างจริงจัง เพื่อนำผลของการประเมินมาปรับปรุงแก้ไขต่อไป

ในส่วนของศูนย์เลี้ยงเด็กฯ ซึ่งเป็นกิจกรรมที่จัดสร้างขึ้น เพื่อแก้ปัญหาเด็กก่อนวัยเรียนในชุมชน ไม่ได้ได้รับการดูแลอย่างเหมาะสม ในการคิดค้นหรือกำหนดปัญหา และการวางแผนแก้ไขนั้น เป็นเรื่องที่ทางครูพี่เลี้ยงเป็นผู้กำหนดและวางแผนกันเอง แม้กระทั่งการดำเนินการจัดสร้างศูนย์เลี้ยงเด็กฯ และการดำเนินการควบคุมการเรียน การสอน ค่าใช้จ่าย และกิจกรรมต่าง ๆ ภายในศูนย์เลี้ยงเด็กฯ เป็นเรื่องที่ครูพี่เลี้ยงจะประชุมและกำหนดกันเอง แล้วจึงแจ้งให้ผู้ปกครองหรือชาวบ้านทราบและขอความร่วมมือต่าง ๆ ซึ่งมักเป็นการขอความร่วมมือในรูปการออกเงินมากกว่าจะเป็นการขอความร่วมมือในการออกแรง เพราะผู้นำตระหนักดีว่า การขอความร่วมมือโดยที่ชาวบ้านต้องเสียเวลาในการทำมาหากินนั้น เป็นเรื่องยาก

ชาวบ้านแม้บางครั้งจะไม่เห็นด้วยหรือมีข้อคิดหรือข้อเสนอแนะต่าง ๆ แต่ก็มักกลัวที่จะเสนอแนะกับครูพี่เลี้ยงเกรงว่าจะไม่มีใครรับฟัง และอีกประการ คือ ผู้ปกครองกับครูพี่เลี้ยงไม่ค่อยมีความสัมพันธ์กันเท่าใดนัก เป็นความสัมพันธ์กันแบบผิวเผิน คือ จะพูดคุยกันเฉพาะเวลาที่น่าเด็กมาส่งหรือทางศูนย์เลี้ยงเด็กฯ ต้องการขอความร่วมมือจากผู้ปกครองเด็กกับประชาชนกลุ่มอื่นที่ไม่ใช่ผู้ปกครองเด็ก ครูพี่เลี้ยงยังมีได้มีการสัมพันธ์กันเท่าใดนักจะมีเฉพาะในช่วงแรก ๆ ที่ทำการเปิดศูนย์เลี้ยงเด็กฯ ใหม่ ๆ ครูพี่เลี้ยงจะเดินตามบ้านเพื่อชักชวนให้พ่อแม่ไปฝากไว้ที่ศูนย์เลี้ยงเด็กฯ ในเวลากลางวัน หลังจากที่มีเด็กเข้าไปเรียนที่ศูนย์เลี้ยงเด็กฯ มากแล้ว ครูพี่เลี้ยงก็มิได้เข้าไปพบปะชาวบ้านในชุมชนอีก

ชาวบ้านในชุมชนวัดอมรทวยการามได้เข้ามีส่วนร่วมในศูนย์เลี้ยงเด็กฯ นี้ เฉพาะในเรื่องของการใช้ประโยชน์จากศูนย์เลี้ยงเด็กฯ ในลักษณะการร่วมส่งบุตรหลานไปไว้ที่ศูนย์เลี้ยงเด็กฯ การเสียค่าใช้จ่ายในการนำเด็กไปไว้ที่ศูนย์เลี้ยงเด็กฯ และการร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ที่ศูนย์ฯ จัดขึ้นเพื่อเด็ก ส่วนเรื่องการประเมินและปรับปรุงแก้ไขนั้นแทบจะกล่าวได้ว่าไม่เกิดขึ้นเลย แม้ในกลุ่มครูพี่เลี้ยงเองก็ตาม

กิจกรรมอื่น ๆ ที่เกิดในชุมชนก็เป็นไปเช่นเดียวกัน คือชาวบ้านมีส่วนร่วมเฉพาะในการใช้ประโยชน์ และร่วมในการออกเงินเพื่ออำนวยความสะดวกต่าง ๆ โดยที่การกำหนดปัญหา การวางแผนรวมทั้งอำนาจการตัดสินใจต่าง ๆ เป็นเรื่องของผู้นำหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐกำหนดมา ชาวบ้านไม่มีโอกาสได้เสนอความคิดเห็นใด ๆ โดยเฉพาะกิจกรรมที่ทางเจ้าหน้าที่ของรัฐเสนอมา เพราะเจ้าหน้าที่จะเข้ามาทำให้ทุกอย่างตั้งแต่คิดหรือกำหนดปัญหาให้ชุมชน โดยมีคำถามความคิดเห็นของชาวบ้านว่า สิ่งที่คุณคิดนั้น เป็นปัญหาหรือความต้องการของชุมชนหรือเปล่า แม้การดำเนินงานชาวบ้านก็ไม่ได้มีส่วนในการก่อสร้างสิ่งก่อสร้างเหล่านั้น เพราะเจ้าหน้าที่ของรัฐจัดหาเรียบร้อยแล้ว เมื่อการก่อสร้างเสร็จเรียบร้อยก็ถือว่าหมดภาระหน้าที่โดยมิได้กลับเข้ามาในชุมชน เพื่อประเมินผลในสิ่งที่ได้จัดทำไปแล้ว เพื่อนำมาปรับปรุงแก้ไขต่อไป

ปัจจัยส่วนบุคคลที่ก่อให้เกิดการมีส่วนร่วมของประชาชนที่แตกต่างกัน คือ เพศ การศึกษา อาชีพ รายได้ และกรรมสิทธิ์ในที่อยู่อาศัย นั่นคือ เพศหญิง ซึ่งมักประกอบอาชีพอยู่ในชุมชนจะเข้ามามีส่วนร่วมมากกว่าเพศชาย และผู้มีการศึกษาค่ำกว่า ซึ่งมักมีอาชีพรับจ้าง (ในที่นี้หมายถึงอาชีพรับจ้างในชุมชนมากกว่าจะหมายถึงการรับจ้างนอกชุมชน) และเป็นผู้มีรายได้น้อย จะเข้ามามีส่วนร่วมมากกว่าผู้ที่มีการศึกษาสูงกว่า ซึ่งมักมีอาชีพรับราชการหรือค้าขายและรายได้สูงกว่า

4.2 ปัญหาและอุปสรรคในการเข้ามามีส่วนร่วมของชุมชน

จากการค้นคว้าผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องต่าง ๆ พบว่ามีปัจจัยหลายปัจจัยที่มีส่วนกำหนดการเข้ามามีส่วนร่วมของชุมชน และจากการวิจัยครั้งนี้พบว่า ปัจจัยดังกล่าวเหล่านั้นได้เป็นปัญหาและอุปสรรคในการเข้ามามีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชนวัดอมรทายการาม เช่นกัน และได้แบ่งปัจจัยต่าง ๆ เหล่านั้น ออกเป็นปัจจัยฝ่ายชุมชน และปัจจัยฝ่ายเจ้าหน้าที่รัฐ

4.2.1 ฝ่ายชุมชน

1. ประวัติศาสตร์ความเป็นมาของชุมชน จากวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องพบว่า ชุมชนที่เคยมีอดีตเกี่ยวกับการรวมกลุ่มหรือประสบการณ์ในการดำเนินกิจกรรมพัฒนา โดยเฉพาะชุมชนที่พัฒนามาจากกลุ่มที่มีความสัมพันธ์ทางเครือญาติแน่นแฟ้นมักมีผลโดยตรงต่อเอกภาพของชุมชนที่จะร่วมแรงร่วมใจกันแก้ปัญหาในชุมชน แต่สำหรับชุมชนวัดอมรทายการามนี้คนในชุมชนส่วนใหญ่อพยพย้ายถิ่นมาจากสุพรรณบุรี และเป็นการอพยพย้ายถิ่นตามฤดูกาล คือ คนส่วนหนึ่งเมื่อถึงฤดูการทำนาจะยังกลับไปทำนา และเมื่อเสร็จจากการทำนาจึงจะกลับมารับจ้างในชุมชนนี้ใหม่ แม้คนในชุมชนจะมีความสัมพันธ์ทางเครือญาติกันบ้าง เพราะผู้ที่อพยพเข้ามาในนี้มีมักเป็นญาติ ๆ กัน แต่ความสัมพันธ์ดังกล่าวไม่เหนียวแน่นพอที่จะเป็นพื้นฐานของการร่วมมือกันในงานกว้าง อีกทั้งไม่มีองค์กรหรือพลังทางสังคมใด ๆ ในสังคมที่จะสามารถริเริ่มและระดมความร่วมมือร่วมใจของชาวบ้านในกิจกรรมส่วนรวม จะเห็นได้ว่าในชุมชนนี้ไม่มีการรวมกลุ่มใด ๆ ขึ้นเลยในชุมชน ที่จะผลักดันให้เกิดกิจกรรมเพื่อส่วนรวม

2. โครงสร้างทางสังคมของชุมชนวัดอมรทายการามนั้น ไม่เอื้อต่อการเข้ามามีส่วนร่วมของประชาชน

- ผู้นำ

ในชุมชนวัดอมรทายการามนี้ ผู้นำมีลักษณะที่ไม่ให้ความสำคัญต่ออำนาจการตัดสินใจของประชาชน แนวคิดของผู้นำเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมนั้น เป็นเพียงประชาชนมีหน้าที่เพียงให้ความร่วมมือตามที่ขอ ผู้นำจะเป็นผู้คิดและตัดสินใจกันเอง นอกจากนี้วัฒนธรรมของชุมชนคือผู้นำซึ่งเป็นผลจากความแตกต่างในเรื่องฐานะทางเศรษฐกิจ และอาชีพของผู้นำกับประชาชน ประชาชนมองตนเองว่าเป็นผู้น้อย เกิดความรู้สึกเกรงใจ ไม่กล้าแสดง

ความคิดเห็นใจ ๆ และยอมตามผู้นำแม้บางครั้งจะไม่เห็นด้วย นวกับลักษณะนิสัยของคนไทยที่ไม่ชอบแสดงตัวเป็นศัตรูกับใครซึ่ง ๆ หน้า ไม่ชอบโต้เถียงในที่ประชุม รับคำแนะนำทุกอย่างจากที่ประชุมโดยไม่คัดค้าน ทำให้เป็นการส่งเสริมแนวคิดที่ไม่ถูกต้องของผู้นำต่อกรมีส่วนร่วมของชุมชน แม้ผู้นำบางคนจะตระหนักถึงปัญหาว่าการจะให้ประชาชน เข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ทุกขั้นตอนนั้นเป็นเรื่องยาก เพราะต่างคนต่างมีภาระในการเลี้ยงชีพ แต่ผู้นำเหล่านั้นก็มิได้มีการผลักดันให้มีการแก้ไขปัญหานี้ขึ้น

- อำนาจการตัดสินใจ

สาเหตุของปัญหาการไม่มีส่วนร่วมของชุมชนส่วนหนึ่ง เกิดจากชาวบ้านขาดโอกาสในการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจว่า อะไรคือปัญหาที่กระทบตัวเขาและแก้ไขด้วยตัวเอง เนื่องจากที่ผ่านมาผู้นำเป็นผู้ตัดสินใจและดำเนินการเอง และแสดงออกด้วยการไม่เรียกประชุมชาวบ้าน เพื่อถามความคิดเห็นเกี่ยวกับการปฏิบัติการในเรื่องหนึ่งเรื่องใด ผู้นำจะเรียกประชุมหรือแจ้งให้ทราบต่อ เมื่อจะขอความร่วมมือจากชาวบ้านเท่านั้น ทำให้การมีส่วนร่วมของชุมชนจึงไม่มีในทุกขั้นตอนและจะมีในลักษณะของการให้ความร่วมมือตามที่ผู้นำออกมาเท่านั้น

- วิถีทางเศรษฐกิจของชุมชน

ชาวบ้านในชุมชนนี้มีอาชีพรับจ้างเป็นส่วนใหญ่ ต้องทำงานทั้งวัน การมีเวลาว่างจึงมีน้อย เพราะฉะนั้นโอกาสที่จะให้ความสนใจเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ จึงเป็นไปได้ยาก ชาวบ้านคำนึงถึงการอยู่รอดของตนเองมากกว่า นอกจากนี้ลักษณะความสัมพันธ์ทางสังคมซึ่งเป็นผลสะท้อนจากวิถีทางเศรษฐกิจ ทำให้เกิดลักษณะต่างคนต่างอยู่ ต่างคนต่างหาเลี้ยงชีพ เวลาส่วนใหญ่ใช้ในการทำมาหากิน กลุ่มทางสังคมไม่เกิดขึ้น ชุมชนจึงขาดการระดมพลัง ระดมความคิดเห็นในเรื่องต่าง ๆ จากสภาพดังกล่าวประชาชนจึงขาดเงื่อนไขในการเข้ามีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ แต่จะมีเพียงการเข้ารับประโยชน์เท่านั้น จากการสำรวจข้อมูลจากแบบสอบถาม พบว่าประชากร 80% อยากร่วมในกิจกรรมในชุมชน แต่ช่วงเวลาที่มกิจกรรมต่าง ๆ เหล่านั้นตนเองจำเป็นต้องไปประกอบอาชีพ และมีประชากร 61.5% ที่ตอบว่าสาเหตุที่ไม่เข้าร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ เนื่องจากตนเองฐานะยากจน จำเป็นต้องทำมาหากินเลี้ยงปากเลี้ยงท้อง

นอกจากนี้ การไม่เข้ามีส่วนร่วมของชุมชนนั้นยังมีสาเหตุมาจากการเข้าใจผิดของประชาชนเอง ที่คิดว่าการพัฒนาชุมชนนั้นเป็นเรื่องของผู้นำ ทำให้ชาวบ้านไม่เข้ามามีส่วนร่วม โดยเฉพาะในการกำหนดปัญหาและวางแผน ซึ่งเป็นขั้นตอนที่สำคัญ โดยมีประชากร 53.8% ที่เห็นว่ากิจกรรมหรือโครงการต่าง ๆ นั้นเป็นหน้าที่ของผู้นำที่ต้องรับผิดชอบ

3. การขาดความรู้สึกรู้สึกผูกพันต่อชุมชน ปัจจัยที่สำคัญต่อการพัฒนาความรู้สึกรู้สึกผูกพันต่อชุมชนนั้น มีหลายประการคือ

- กรรมสิทธิ์ในที่ดินและที่อยู่อาศัย ถ้าหากคนในชุมชนเป็นเจ้าของที่ดินและที่อยู่อาศัย เขาย่อมมีความผูกพันกับชุมชนมากขึ้น แต่เนื่องจากประชาชนในชุมชนวัดอมรทายการามนั้นส่วนใหญ่ไม่มีกรรมสิทธิ์ในที่ดินและในที่อยู่อาศัย ต้องเช่าที่ดิน เช่าบ้านอยู่ ทำให้เกิดความรู้สึกไม่มั่นคง อาจถูกไล่ที่หรือให้ย้ายเมื่อใดก็ได้ ดังนั้นประชาชนจึงไม่เกิดความผูกพันกับชุมชน และไม่สนใจให้ความร่วมมือในกิจกรรมเพื่อพัฒนาชุมชนต่าง ๆ เท่าที่ควร

- การมีส่วนร่วมในชุมชนในการก่อสร้างสิ่งก่อสร้างพื้นฐาน (communal Physical Infrastructure) นั่นคือ หากการก่อสร้างสิ่งก่อสร้างพื้นฐานในชุมชนโดยเน้นการมีส่วนร่วมของประชาชนในการตัดสินใจแล้ว ความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของชุมชนก็จะเหนียวแน่นมากขึ้น แต่ที่ผ่านมาการก่อสร้างสิ่งก่อสร้างพื้นฐานในชุมชน เช่น ทางเดิน นั้นประชาชนไม่มีส่วนร่วมในการตัดสินใจเลย เป็นเรื่องที่หน่วยงานของรัฐได้จัดให้มีขึ้นในรูปของการทำให้ทุกอย่าง ประชาชนเพียงรับทราบและให้ความร่วมมือตามที่หน่วยงานของรัฐต้องการ ดังนั้นประชาชนจึงขาดความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน และขาดความสนใจที่จะดูแลปรับปรุงสิ่งก่อสร้างต่าง ๆ ที่รัฐจัดให้

- มีจำนวนคนหลายรุ่นชั่วอายุ (Generation) และชาติที่นับอง จำนวนมากในชุมชน จากการศึกษพบว่าประชาชนส่วนใหญ่ในชุมชนย้ายถิ่นฐานมาจากต่างจังหวัด และประชากรมากกว่าครึ่งคือ 53.8% เข้ามาอาศัยอยู่ในชุมชนนี้ในช่วงระยะเวลา 1-5 ปี เท่านั้น (ตาราง 2.10) ด้วยเหตุนี้ประชาชนในชุมชนวัดอมรทายการามจึงไม่มีความรู้สึกผูกพันกันเท่าใดนัก

พิจารณาจากปัจจัย 3 ประการที่มีผลต่อการพัฒนาความรู้สึกผูกพันในชุมชน พบว่าในชุมชนวัดอมรทายการามนั้น ปัจจัยดังกล่าวไม่เอื้ออำนวยให้เกิดความรู้สึกผูกพันในชุมชน ดังนั้นจึงเป็นอุปสรรคประการหนึ่งต่อการเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมพัฒนาชุมชน

4. การขาดมนุษยสัมพันธ์ของผู้อยู่อาศัย เนื่องมาจากสภาพการดำเนินชีวิตแบบคนเมือง คือต่างคนต่างอยู่ หรือตัวใครตัวมัน ความสัมพันธ์กันในทางส่วนตัวกับเพื่อนบ้านจึงมีน้อย ซึ่งนับเป็นอุปสรรคในการมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาชุมชนของตนอีกประการหนึ่ง

5. ลักษณะนิสัยของคนไทย คือไม่ชอบแสดงตัวเป็นศัตรูกับใครซึ่ง ๆ หน้า ไม่ชอบโต้เถียงในที่ประชุม รับคำแนะนำทุกอย่างจากที่ประชุมโดยไม่คัดค้านทั้ง ๆ ที่ไม่เห็นด้วย เป็นอีกสาเหตุหนึ่งที่ทำให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ เฉพาะในขั้นดำเนินการเป็นส่วนมาก โดยไม่สนใจการเข้ามามีส่วนร่วมในขั้นตอนอื่น ๆ ทั้งนี้เพราะการมีส่วนร่วมในขั้นกำหนดปัญหาและวางแผน ย่อมต้องมีการถกเถียงกันเป็นธรรมดา ลักษณะเช่นนี้ประชาชนส่วนใหญ่ไม่ต้องการให้เกิดขึ้นและไม่ต้องการเข้าไปมีส่วนร่วม จึงเข้ามามีส่วนร่วมเฉพาะในขั้นดำเนินการ ซึ่งไม่ต้องโต้แย้งกับผู้ใดทั้งสิ้น ตัวอย่างเช่น มีประชาชนในชุมชนผู้หนึ่งต้องการจะเสนอปัญหาของชุมชนให้คณะกรรมการชุมชนรับทราบ แต่ไม่กล้าเสนอกับกรรมการชุมชน จึงไปคุยกับ อสส. ซึ่งคนมีความคุ้นเคยมากกว่า ให้ อสส. บอกกับกรรมการชุมชน แต่เนื่องจาก อสส. และ

กรรมการชุมชนมีความขัดแย้งกันในเรื่องการทำงาน อสส. จึงไม่เข้าไปยุ่งเกี่ยวในงานของ กรรมการชุมชน ดังนั้นกรรมการชุมชนจึงไม่ได้รับทราบปัญหาดังกล่าว และจากการรวบรวม ข้อมูลในแบบสอบถาม ประชากรครึ่งต่อครึ่ง (50%) ให้เหตุผลในการไม่มีส่วนร่วมว่า เนื่องจาก ไม่ใกล้ชิดกับกรรมการชุมชน

6. การดำเนินงานของคณะกรรมการชุมชนซึ่งไม่ค่อยจริงจังและเสียสละ เพียงพอ เกิดความท้อแท้เมื่อเกิดปัญหาชาวบ้านไม่ให้ความร่วมมือ และแก้ปัญหาด้วยการไม่ทำ ตัวอย่าง เช่น ประธานกรรมการชุมชนคนปัจจุบันได้ให้กรรมการชุมชนมีหน้าที่ประชาสัมพันธ์ นำแบบสอบถามปัญหาในชุมชนให้ชาวบ้านตอบ แต่ไม่ได้รับความร่วมมือ ชาวบ้านไม่ตอบแบบ สอบถาม คณะกรรมการชุมชนจึงถือว่าในชุมชนไม่มีปัญหาอะไร และประชาสัมพันธ์ชุมชนได้ให้ ความเห็นว่า "เค้าไม่อยากรุงกับเรา เราก็อย่าไปยุ่งกับเค้า" หรือในกรณีที่กรรมการชุมชน ขอความร่วมมือจากชาวบ้านให้ออกแรงช่วยกันทำความสะอาดชุมชน ในวันที่ 12 สิงหาคม เมื่อ ถึงวันดังกล่าวไม่มีชาวบ้านมาช่วยเลย มีแต่คณะกรรมการชุมชนบางคน เท่านั้นที่มาช่วยกันทำ กรรมการชุมชนเกิดความท้อแท้และ เบื่อหน่าย จึงไม่คิดจะทำอะไรกันอีก นอกจากนั้นประธาน กรรมการชุมชนและกรรมการชุมชนบางคนยังคิดว่า เมื่อหมดวาระแล้วจะไม่ยอม เป็นกรรมการ ชุมชนอีก โดยให้เหตุผลว่า นอกจากไม่ให้ความร่วมมือแล้วชาวบ้านยังพูดให้ เกิดความท้อแท้ อีกด้วย

7. คณะกรรมการชุมชนยังขาดระเบียบวินัย ไม่รับผิดชอบหน้าที่ ทำให้ การดำเนินงานไม่ประสบผลสำเร็จเท่าที่ควร ตัวอย่าง เช่น ตามที่ประชุมตกลงกันเมื่อได้รับ เลือกตั้งเป็นกรรมการชุมชนว่า คณะกรรมการชุมชนจะมีการประชุมกันเดือนละ 1 ครั้ง ในวัน อาทิตย์ต้นเดือน เวลา 17.00 น. และกรรมการชุมชนในขาดการประชุม 3 ครั้ง จะต้องถูก ตัดออกจากการเป็นกรรมการชุมชน แต่เมื่อถึงวันนัดประชุมก็ไม่ค่อยมีกรรมการชุมชนมาประชุม และผู้ที่ไม่มาประชุม 3 ครั้ง ก็มีได้ถูกตัดออกจากการเป็นกรรมการชุมชนตามที่ตั้งกฎเอาไว้ และในระยะหลังนี้ไม่มีการประชุมคณะกรรมการชุมชนติดต่อกันมา 3 เดือนแล้ว เนื่องจาก กรรมการชุมชนไม่มาประชุมตามที่นัดหมาย

8. ขาดการประชาสัมพันธ์ ชี้แจง ชักชวน ในเรื่องกิจกรรมหรือการ ดำเนินงานต่าง ๆ ของคณะกรรมการชุมชน เพื่อให้ผู้อยู่อาศัยได้ทราบและมีส่วนร่วมในการพัฒนา ชุมชนของตนเอง จากการสำรวจพบว่าประชากร 69.2% ไม่เข้าร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ใน ชุมชน สาเหตุมาจากการไม่ทราบว่ามีกิจกรรมนั้น ๆ ในชุมชน

9. การดำเนินงานของคณะกรรมการชุมชน ยังไม่เป็นระบบและกระบวนการ ในการบริหารงานพอ โดยเฉพาะด้านการประสานงานภายในกลุ่ม จึงก่อให้เกิดปัญหาการ ขาดความสามัคคีร่วมมือกัน ในกรณีนี้ประธานกรรมการชุมชนให้ความเห็นว่าคณะกรรมการชุมชน ชุดนี้ขาดความสามัคคีและร่วมมือกัน ตัวอย่าง เช่น ประธานกรรมการชุมชนได้มอบหมายให้นาย ทะเบียนทำการสำรวจประชากรในชุมชนของตน ซึ่งนายทะเบียนได้รับปากว่าจะทำ แต่จนบัดนี้ ยังไม่มีการสำรวจประชากรในชุมชน และประธานก็ไม่สามารถจัดการอะไรได้

10. คณะกรรมการชุมชนขาดความรู้, ความสามารถ และความเข้าใจ บทบาทความรับผิดชอบในหน้าที่ ซึ่งมีผลต่อการพัฒนาชุมชน และส่งผลกระทบต่อถึงการปฏิบัติงาน ของกรรมการชุมชนด้วย จากผลการวิจัยของวิทยาลัยการปกครอง กรมการปกครอง ในปี 2524 พบว่า ความรู้ ความเข้าใจในบทบาทหน้าที่ของกรรมการหมู่บ้านแต่ละคนนั้น มีผลต่อการ ดำเนินงานตาม เป้าหมายโดย เฉพาะการพัฒนาหมู่บ้าน กล่าวคือหมู่บ้านใดที่กรรมการหมู่บ้าน เข้าใจในบทบาท ภารกิจหน้าที่ของตน เป็นอย่างดี ก็มีแนวโน้มที่จะมีศักยภาพในการพัฒนา ได้ดีสูงกว่าหมู่บ้านที่กรรมการไม่ค่อย เข้าใจในบทบาทหน้าที่ของตนเองเท่าไรนัก (วิทยาลัย การปกครอง กรมการปกครอง. 2524) ซึ่งผลการวิจัยนี้ก็ น่าจะใช้ได้กับคณะกรรมการชุมชนใน ลักษณะเดียวกัน

4.2.2 ฝ่ายเจ้าหน้าที่รัฐ

ที่ผ่านมากิจกรรมต่าง ๆ ที่เจ้าหน้าที่รัฐนำเข้ามาในชุมชนนั้น เป็นกิจกรรม ในลักษณะที่รัฐทำทุกอย่างนับตั้งแต่การกำหนดปัญหาว่าอะไรคือปัญหาในชุมชน การวางแผน แก้ไข ตลอดจนการหาคนมาดำเนินงานให้จนเป็นที่เรียบร้อย ชาวบ้านไม่มีส่วนได้ เสนอ ความเห็นใด ๆ เลย เจ้าหน้าที่รัฐจะยอมให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในลักษณะสนับสนุนกิจกรรม ตามที่เจ้าหน้าที่รัฐกำหนด เพราะฉะนั้นการมีส่วนร่วมจึง เป็นการระดม เข้าร่วมภายใต้การ ควบคุมของ เจ้าหน้าที่รัฐ ประชาชนไม่มีโอกาส เข้ามีส่วนร่วมตามความหมายที่แท้จริง

นอกจากนี้ เจ้าหน้าที่ของรัฐยังขาดอุดมการณ์ ความจริงจัง และขาด เป้าหมายที่แน่นอนในการพัฒนาปรับปรุงชุมชนแออัด ทำให้ขาดความต่อเนื่องในการปฏิบัติงาน ในส่วนของหน่วยงานหรือองค์กรต่าง ๆ ที่รับผิดชอบหรือเกี่ยวข้องกับการดำเนินงานพัฒนาชุมชน แออัด พบว่าเป็นการทำงานที่ซ้ำซ้อน และเป็นเหตุให้ผู้อยู่อาศัยเกิดความสับสนในการติดต่อ ประสานงานกับหน่วยงานเหล่านั้น ตลอดจนการขาดงบประมาณและทรัพยากรของหน่วยงาน ต่าง ๆ เหล่านั้น ทำให้ประชาชนเกิดความ เบื่อหน่ายที่จะไปติดต่อขอความช่วยเหลือในการ พัฒนาชุมชน

การศึกษาในเรื่องการมีส่วนร่วมของชุมชนในศูนย์ เลี้ยง เด็กก่อนวัย เรียน "พิทักษ์" ชุมชนวัดอมรทายการามนี้ชี้ให้เห็นว่า ปัจจัยภายในชุมชนเกี่ยวกับผู้นำ การขาดความ เป็นประชาธิปไตยในกระบวนการตัดสินใจ วิธีชีวิตทาง เศรษฐกิจที่ยากจน ความสัมพันธ์ทาง สังคมของชาวบ้าน ความรู้สึกผูกพันต่อชุมชน ตลอดจนการดำเนินงานของกรรมการชุมชน เป็น เงื่อนไขที่สำคัญ ส่งผลกระทบต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในกิจกรรมการพัฒนาต่าง ๆ ใน ชุมชน

ความอ่อนแอของพลังชุมชนอันเนื่องมาจากปัจจัยต่าง ๆ ในชุมชนดังกล่าว ถูกซ้ำเติมด้วยวิธีการปฏิบัติของเจ้าหน้าที่รัฐ ที่ละเลยไม่เอาใจใส่กับกิจกรรมที่ตนเอง เข้าไป สร้างไว้ในชุมชน และไม่ให้ความสำคัญกับการสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนอย่างจริงจัง ผลที่

ตามมาคือกิจกรรมต่าง ๆ ดำเนินไปตามที่เจ้าหน้าที่กำหนดโดยปราศจากการมีส่วนร่วมของประชาชน

4.3 ข้อเสนอแนะเพื่อให้เกิดการมีส่วนร่วมในชุมชน

ผู้นำตลอดจนเจ้าหน้าที่ของรัฐ จะต้องมีความเข้าใจในกระบวนการพัฒนาชุมชนโดยประชาชนมีส่วนร่วมให้ถูกต้องว่า ประชาชนต้องเข้ามามีส่วนร่วมในทุกขั้นตอน ตั้งแต่กำหนดหรือคิดปัญหาของตน วางแผนแก้ไขปัญหาและดำเนินการแก้ไขปัญหาคด้วยตนเอง โดยได้รับคำปรึกษาหรือการสนับสนุนจากรัฐในกรณีที่ไม่สามารถช่วยตนเองได้ และเมื่อดำเนินการแล้ว ก็จำเป็นต้องมีการประเมินผล เพื่อการปรับปรุงแก้ไขให้ดียิ่งขึ้น

นอกจากผู้นำและเจ้าหน้าที่ของรัฐต้องมีความเข้าใจที่ถูกต้องแล้ว ยังต้องพยายามกระตุ้นให้เกิดการมีส่วนร่วมในชุมชน มอบอำนาจการตัดสินใจให้ชุมชน เพื่อให้กิจกรรมที่เกิดขึ้นนั้น เป็นกิจกรรม เพื่อแก้ปัญหาหรือตรงกับความต้องการอันแท้จริงของชุมชน และผลที่ตามมาคือความรู้สึกเป็นเจ้าของในกิจกรรมหรือสิ่งก่อสร้างต่าง ๆ ที่จัดขึ้นในชุมชน เมื่อเกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของร่วมกันในชุมชน ก็จะเกิดการร่วมกันดูแลรักษา ไม่ปล่อยให้ เป็นเพียงสิ่งก่อสร้างหรือกิจกรรมที่สูญเปล่าไม่ได้ใช้ประโยชน์อันใด

ในส่วนของผู้อยู่อาศัยนั้น ควรเลิกค่านิยมและความคิดเก่า ๆ ในเรื่องการพัฒนาปรับปรุงชุมชนแออัด ที่ว่าการพัฒนาต่าง ๆ ต้องเป็นหน้าที่ของผู้นำหรือเจ้าหน้าที่รัฐ แต่ควรเริ่มแนวคิดในการสร้างการมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ที่เป็นสาธารณประโยชน์ และให้การสนับสนุน ให้กำลังใจต่อคณะผู้ทำงาน ไม่ว่าจะ เป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐหรือคณะกรรมการชุมชนของตน

สำหรับคณะกรรมการชุมชน ควรเป็นผู้มีความรู้ ความสามารถ มีระเบียบ วินัย และ ความรับผิดชอบต่อชุมชน ต้องเข้าใจในบทบาทหน้าที่ของตน ตลอดจนมีการประชาสัมพันธ์แจ้งข่าวสารต่าง ๆ ของคณะกรรมการชุมชนต่อผู้อยู่อาศัย เพื่อให้การปฏิบัติงาน เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

ประการสุดท้าย หน่วยงานต่าง ๆ ที่มีส่วนเกี่ยวข้องควรมีการติดต่อประสานงานกัน ก่อนที่จะเข้ามาลงในชุมชนแออัด เพื่อจะได้มีเป้าหมายและแผนงานที่แน่ชัด สอดคล้อง สนับสนุนซึ่งกันและกัน และเพื่อป้องกันปัญหาการทำงานซ้ำซ้อน การเสนอโครงการหรือให้งบประมาณ ควรเสนอผ่านกรรมการชุมชน ไม่ควรเข้าไปดำเนินการต่าง ๆ เอง หรือตั้งกรรมการซ้ำซ้อนขึ้นมาอีก ซึ่งจะทำให้เกิดความขัดแย้งกันเองภายในชุมชน

4.4 ข้อเสนอแนะต่อการวิจัย

ผู้ศึกษาใครขอเสนอแนะเพิ่มเติมสำหรับผู้สนใจ อันอาจเป็นประโยชน์ในการศึกษาต่อไป ดังนี้

1. ในช่วงที่ทำการศึกษานี้เป็นช่วงที่ไม่มีกิจกรรมใด ๆ ในชุมชนทำให้ไม่สามารถสังเกตกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนได้อย่างชัดเจน เพียงอาศัยการสังเกต การสัมภาษณ์ การเก็บข้อมูลจากแบบสอบถาม จึงอาจไม่ได้รายละเอียดที่ถูกต้องลึกซึ้งเท่าที่ควร ดังนั้นในการศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนจึงควรเป็นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพแบบมีส่วนร่วม เพราะการเข้าไปมีส่วนร่วมในชุมชน ได้ร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ในชุมชนและใช้ชีวิตในชุมชน จะทำให้ผู้ศึกษาเข้าใจวิถีชีวิต แนวคิดอารมณ์ความรู้สึกและเหตุผลในการกระทำและไม่กระทำการต่าง ๆ ของประชาชนได้อย่างลึกซึ้ง

2. ควรมีการศึกษาเปรียบเทียบระหว่างชุมชน ที่ประชาชนเข้ามีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนกับชุมชนที่ประชาชนไม่เข้ามีส่วนร่วมว่า อะไรเป็นสาเหตุของความแตกต่าง เพื่อประโยชน์ในการปรับปรุงการดำเนินงานพัฒนาชุมชนให้ดียิ่งขึ้น และเพื่อให้ผลประโยชน์ในการดำเนินงานพัฒนาชุมชนตกอยู่กับประชาชนส่วนใหญ่นั้นเอง